

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

БАРАНОВ ОЛЕКСАНДР АНДРІЙОВИЧ

УДК 336.7:340.5:347.7

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПРАВОВОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ**

12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право;
інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Харків – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Науково-дослідному інституті інформатики і права
Національної академії правових наук України.

Науковий консультант: доктор юридичних наук, професор
ПИЛИПЧУК ВОЛОДИМИР ГРИГОРОВИЧ,
Науково-дослідний інститут інформатики і
права НАПрН України, директор, член-
кореспондент НАПрН України.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
АРИСТОВА ІРИНА ВАСИЛІВНА,
Сумський національний університет, завідувач
кафедри адміністративного та інформаційного
права;

доктор юридичних наук, професор
НАСТЮК ВАСИЛЬ ЯКОВИЧ,
Національний юридичний університет імені
Ярослава Мудрого, завідувач кафедри
адміністративного права та адміністративної
діяльності, член-кореспондент НАПрН України;

доктор юридичних наук, професор
ОРЛЮК ОЛЕНА ПАВЛІВНА,
Науково-дослідний інститут інтелектуальної
власності НАПрН України, директор, член-
кореспондент НАПрН України.

Захист відбудеться «04» червня 2015 р. о 10-00 годині на засіданні
спеціалізованої вченої ради Д 64.086.01 у Національному юридичному
університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків,
вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024,
м. Харків, вул. Пушкінська, 70.

Автореферат розіслано «29» квітня 2015 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

В. Ю. Шепітько

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасних стратегіях розвитку багатьох країн за основну мету визначається побудова інформаційного суспільства, яке характеризується значним зростанням ролі та значення інформації, широким використанням інформаційних комп'ютерних технологій в усіх сферах життєдіяльності людини, суспільства і держави. Це своєю чергою викликає значне зростання обсягу суспільних відносин, які безпосередньо пов'язані як з оборотом інформації (її створенням, поширенням, використанням та збереженням), так й із забезпеченням цього обороту. Наслідком стала поява великої кількості нормативно-правових актів щодо регулювання відповідних суспільних відносин в інформаційній сфері.

Різне збільшення нормативно-правових актів в інформаційній сфері зумовлено ще двома чинниками: по-перше, в сучасному суспільстві якісно змінився зміст інформаційних відносин та істотно розширилося коло питань, з приводу яких вони виникають; по-друге, в сучасних умовах зростає і продовжує зростати важливість результатів реалізації інформаційних суспільних відносин для практичної діяльності в усіх напрямках життя окремої людини, суспільства і держави.

Сучасний етап розвитку інформаційної сфери у світі, в тому числі й в Україні, характеризується високим ступенем глобалізації інформаційних процесів, дедалі більшим використанням комп'ютерних та інтернет-технологій, конвергенцією інформаційних технологій та послуг, конкуренцією та обмеженістю ресурсів, значною динамікою розвитку інформаційної інфраструктури. Усе це не тільки привносить певні особливості в традиційні суспільні відносини в інформаційній сфері, а й спричиняє появу якісно нових відносин у суспільстві. Тому питання правового забезпечення інформаційної сфери привертає увагу щодалі більшого кола вчених-правників.

Історично проблематика правового забезпечення інформаційної сфери послідовно розроблялась у межах інформаційно-правових досліджень за різними визначеннями наукових напрямів – теорій кібернетичного права, комп'ютерного права, правової інформатики тощо. В останні роки склалася точка зору, яка поділяється переважною кількістю вчених, про те, що саме теорія інформаційного права найбільшою мірою відповідає завданням правового забезпечення формування та подальшого розвитку інформаційного суспільства й інформаційної сфери як об'єкта наукового пошуку. Міжгалузевий, комплексний характер інформаційного суспільства став основою публікацій, дисертаційних досліджень вітчизняних учених філософів (Т. Г. Герашенко, І. В. Гришанов, О. П. Дзьобань), економістів (І. Б. Жиляєв, Ю. В. Канигін, В. І. Мунтіян, М. Я. Швець), політологів

(А. В. Колодюк, В. А. Коляденко, І. О. Кресіна, О. В. Литвиненко, О. В. Соснін), а також вчених-юристів.

Проблеми правового забезпечення інформаційної сфери стали предметом дослідження сучасних вітчизняних правників, фахівців з інформаційного права – І.В. Арістової, К. І. Белякова, В. М. Брижка, В. Д. Гавловського, М. С. Демкової, Р.А. Калюжного, Л. П. Коваленко, О. Г. Комісарова, Б. А. Кормича, А. І. Марущака, А. Г. Марценюка, А. М. Новицького, О. В. Олійника, І. В. Панової, В.Г. Пилипчука, Р. С. Свистовича, О. Ф. Скакун, І. М. Сопілко, В. М. Фурашева, В. С. Цимбалюка та ін. Комплексний характер проблем правового регулювання інформаційної сфери обумовив необхідність проведення досліджень не лише в межах інформаційного права, а й в галузі: держави і права (О. О. Тихомиров), цивільного права (О. В. Кохановська, І. В. Спасибо-Фатєєва), кримінології (А. А. Музика, Н.А. Савінова, О. Г. Фролова), криміналістики (В. В. Бірюков, В. Г. Лукашевич, Є. Д. Лук'янчиков, В. Г. Хахановський), національної безпеки (В. Я. Настюк, В.Г. Пилипчук), а також фахівців у сфері державного управління (В.І. Гурковський, В. О. Шамрай) та ін.

Необхідно визнати, що наявна система правового забезпечення інформаційної сфери в Україні не повною мірою відповідає змінам у змісті суспільних відносин, що сталися або відбуваються. Аналіз інформаційного законодавства, сформованого за останні два десятиліття, свідчить про його фрагментарність і неповноту, наявність дублювань і протиріч в окремих нормативно-правових актах, невідповідність сучасним вимогам розвитку інформаційної сфери. Водночас кількість нормативно-правових актів у цій сфері сягає майже чотирьох тисяч.

На думку вчених-правників такий стан потребує проведення термінової систематизації національного інформаційного законодавства у формі кодифікації з одночасним його вдосконаленням на базі гармонізації з нормами європейського законодавства та міжнародного права.

Зазначене свідчить про актуальність обраної теми дослідження й необхідність подальшого опрацювання теоретико-методологічних засад правового забезпечення інформаційної сфери.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація спрямована на виконання окремих положень Національної програми інформатизації (1998 р.), Постанови Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні» (2005 р., 2014 р.), Закону України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» (2007 р.), «Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом» (2014 р.), «Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2011–2015 рр».

Дослідження виконано відповідно до плану наукових досліджень Науково-дослідного інституту інформатики і права НАПрН України за темами: «Методологія кодифікації інформаційного законодавства» (січень 2010 р. – грудень 2012 р., РК УкрІНТЕІ № 0110U001020); «Проблеми юридичної відповідальності за правопорушення в інформаційній сфері в умовах формування інформаційного суспільства» (січень 2012 р. – грудень 2016 р., РК УкрІНТЕІ № 0112U002074). «Теоретико-правові основи формування та розвитку інформаційного суспільства» (НДР на замовлення НАПрН України, січень 2013 р. – грудень 2017 р., РК УкрІНТЕІ № 0113U003154).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Науково-дослідного центру правової інформатики НАПрН України (нині Науково-дослідний інститут інформатики і права НАПрН України) (протокол № 10 від 28 вересня 2011 року).

Мета і завдання дослідження. З урахуванням практичного та наукового значення обраної теми, метою дослідження є формування теоретико-методологічних основ правового забезпечення інформаційної сфери шляхом розвитку теоретичних засад інформаційного права, методологічного підґрунтя кодифікації інформаційного законодавства та формування пропозицій щодо вдосконалення інформаційного законодавства.

Реалізація названої мети здійснюється шляхом постановлення і вирішення таких завдань:

з'ясувати взаємозв'язок процесу розвитку інформаційного суспільства та інформаційної сфери з правовим забезпеченням

висвітлити генезу наукових положень щодо правового регулювання інформаційних відносин;

узагальнити сучасні наукові концепції щодо моделей інформаційної сфери та інформаційної інфраструктури та надати їх загальноправову характеристику;

надати визначення поняття «інформація», визначити особливості інформації та інформаційних процесів як об'єктів суспільних відносин, особливості суспільних відносин, що пов'язані з інформаційною інфраструктурою;

встановити особливості правовідносин в інформаційній сфері;

розкрити теоретико-методологічні основи визначення предмета і методу інформаційного права;

упорядкувати методологічні основи формування та запропонувати систему принципів інформаційного права;

визначити закономірності формування та запропонувати систему основних інститутів інформаційного права;

розкрити стан формування термінологічної системи інформаційного права, надати визначення дефініцій основних термінів інформаційного права;

уточнити загальнотеоретичні підстави щодо визначення місця та ролі інформаційного права в системі права;

сформулювати методологічні засади класифікації суспільних відносин, що виникають в інформаційній сфері;

узагальнити методологічні засади систематизації інформаційного законодавства та визначити вимоги до складу і змісту етапів процесу його кодифікації;

з'ясувати напрями гармонізації національного інформаційного законодавства з європейським законодавством та міжнародним правом;

запропонувати рекомендації щодо удосконалення правового регулювання ліцензування та здійснення окремих видів інформаційної діяльності, зокрема з використанням радіочастотного ресурсу;

надати загальну характеристику наукових підходів до правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних з використанням інтернет-технологій.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають в інформаційній сфері.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні основи правового забезпечення інформаційної сфери України.

Гіпотеза дослідження базується на припущенні, що розробка теоретико-методологічних основ правового забезпечення національної інформаційної сфери, що включає теоретичні та методологічні засади розвитку інформаційного права, систематизації інформаційного законодавства та його вдосконалення, стане основою для системно-комплексного підходу до вдосконалення правового регулювання інформаційних відносин, а здобуті теоретичні висновки і практичні рекомендації сприятимуть подальшому вдосконаленню концептуальних засад побудови інформаційного суспільства в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації є система методів, сукупність яких обумовлена метою та особливостями дослідження.

Обґрунтованість і достовірність наукових результатів забезпечувалися застосуванням філософських, загальнонаукових, спеціально-наукових та конкретно-наукових методів пізнання, зокрема діалектичного методу пізнання, історичного, системно-функціонального, формально-логічного, логіко-семантичного, порівняльно-правового, логіко-правового, аналітико-синтетичного і матричного методів, а також методів аналізу, системно-структурного аналізу, моделювання та інших.

Використання сукупності діалектичного та історичного методів дозволило досліджувати процеси виникнення та становлення інформаційного права, окремих його складових (підрозділ 1.4).

Системний підхід і метод аналізу використовувалися при виявленні

взаємозв'язку між проблемами розвитку інформаційного права та сутністю процесів інформаційного суспільства (підрозділ 1.1). Об'єднання методу системно-структурного аналізу та аналітико-синтетичного методу, а також використання методу моделювання дозволили запропонувати якісно нову модель інформаційної сфери, інформаційної інфраструктури та предмета правового регулювання, удосконалити визначення особливостей інформаційних суспільних відносин як правовідносин (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 2.1).

Широко використовувалися діалектичний і формально-логічний методи для аналізу і вивчення предмета і методу правового регулювання в різних сегментах інформаційної сфери (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 2.6, 4.4). Удосконалення понятійного апарату інформаційного права здійснювалося на основі використання логіко-семантичного методу (підрозділ 2.4).

Історико-правовий метод був задіяний у процесі дослідження генези правового регулювання в інформаційній сфері (підрозділ 1.4). Застосування системно-структурного, інституційного і суб'єктно-об'єктного методів сприяло аналізу елементів інформаційної інфраструктури, формулюванню системи принципів та інститутів інформаційного права (підрозділи 1.1, 1.2, 2.3, 2.5). Використання системно-структурного і матричного методів представлення дозволило запропонувати нову систему класифікації інформаційного законодавства, а також сформулювати деякі принципи його кодифікації (підрозділи 3.1, 3.2, 3.3).

Завдяки формально-логічному та порівняльно-правовому методам було проведено аналіз української, іноземної та міжнародної нормативно-правової бази регулювання інформаційних відносин, визначено та запропоновано шляхи вдосконалення українського інформаційного законодавства з урахуванням необхідності забезпечення його гармонізації з європейським законодавством і міжнародним правом, запропоновано структуру Інформаційного кодексу (підрозділи 3.3, 4.1, 4.2, 4.3, 4.4).

Крім того, з урахуванням специфіки предметної області, яка досліджувалася, поряд з роботами з історії та теорії держави і права, теорії інших галузей права, широко використовувалися наукові розробки з філософії, економіки, соціології, політології, державного управління, кібернетики, інформаційної безпеки, роботи за тематикою електронного уряду та електронної торгівлі, засобів масової інформації, телекомунікацій, використання радіочастотного ресурсу та інтернет-технологій, а також багатьох інших.

Нормативно-правову базу дисертації становлять Конституція України, закони України, укази та розпорядження Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади, документи Ради Європи, нормативно-

правові акти Європейського Союзу та окремих країн світу, що регулюють правові відносини в інформаційній сфері.

Емпіричну основу дослідження становлять результати роботи експертних груп, аналітичні та оглядові матеріали, довідкова література, соціологічні дослідження, статистичні показники щодо різних складових суспільних відносин в інформаційній сфері тощо, які опубліковані в різних літературних джерелах.

Науково-теоретичну основу дисертації становлять сучасні теоретико-методологічні розробки вітчизняних і зарубіжних фахівців у галузі філософії, теорії держави і права, адміністративного права і процесу, інформаційного права, цивільного права, соціології, державного управління, кібернетики, інформаційного суспільства, засобів масової інформації, інформаційної безпеки, електронної торгівлі, телекомунікацій, використання радіочастотного ресурсу, інтернет-технологій тощо. Це стосується результатів, які відобразили у своїх працях провідні українські вчені В. Б. Авер'янов, Н. В. Аляб'єва, В. О. Антоненко, О. Ф. Андрійко, Ю. П. Битяк, В. І. Борисов, Л. С. Винарик, Л. П. Гаращенко, А. П. Гетьман, М. М. Дутов, Г. В. Журбелюк, О. В. Зайчук, Ю. М. Канигін, В. В. Копейчиков, А. М. Колодій, М. П. Кучерявенко, А. В. Логінов, Є. А. Макаренко, Н. М. Оніщенко, М. І. Панов, О. М. Пастухов, Ю. Ю. Попов, Г. Г. Почепцова, О. Ф. Скакун, І. В. Спасибо-Фатєєва, Ю. С. Шемшученко, М. В. Шульга та ін.

Крім того, бралися до уваги праці іноземних вчених: М. І. Абдулаєва, С. С. Алексєєва, Ю. М. Батурина, І. Л. Бачило, С. Боргмана, А. Б. Венгерова, Є. А. Войніканіса, Ч. Голдберга, Х. Дарбішир, Р. В. Єнгибаряна, Т. Еріксона, В. Д. Зорькіна, Р. Кабріяка, М. Кастельса, Д. А. Керімова, С. Ф. Кечекьяна, В. О. Копилова, Й. Курбалія, Р. Коуза, К. Лаудера, Р. З. Лівшица, М. Ліпсона, В. М. Лопатіна, С. В. Малахова, О. В. Малько, М. І. Матузова, Д. Мітола, В. М. Монахова, В. С. Нерсесянца, В. В. Лазарева, Ю. І. Попугаєва, М. Прайса, С. Пюкке, В. К. Райхера, В. Е. Разуваєва, І. М. Рассолова, В. А. Рахміловича, С. Стерлінга, Т. Стоун'єра, Д. Транскотта, Е. Тоффлера, М. Фальча, Л. Герзеля, С. Є. Чаннова, С. Г. Чубукової.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є однією з перших комплексних науково-дослідних праць, в якій вирішується важлива наукова проблема щодо формування теоретико-методологічних основ правового забезпечення інформаційної сфери України, що дозволило системно викласти теоретичні засади розвитку інформаційного права, продовжити розвиток методологічного підґрунтя систематизації інформаційного законодавства, запропонувавши проект Інформаційного кодексу (перша частина), розробити науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення як структури системи інформаційного законодавства, так і змісту окремих його складових.

У рамках проведеного дослідження одержані такі найбільш значущі результати, що мають наукову новизну і виносяться на захист:

вперше:

запропоновано та обґрунтовано авторську концепцію щодо доктринального положення відносно визначення предмета інформаційного права як сукупності інформаційних та інформаційно-інфраструктурних відносин, що дозволяє створювати теоретико-методологічне підґрунтя щодо повного охоплення всіх правовідносин в інформаційній сфері, які підлягають правовому регулюванню нормами інформаційного законодавства;

сформульовано специфічні принципи, як частка системи принципів інформаційного права, яка складається із загальноправових, міжгалузевих і специфічних принципів, що дозволяє врахувати положення не лише загальної системи права, а й базові положення розвитку соціуму, інформаційної сфери та інформаційної безпеки;

надано авторське визначення базових термінів інформаційного права: інформаційне суспільство, інформаційна сфера, інформаційна інфраструктура, об'єкт інформаційних правовідносин, інформаційна безпека тощо, що дозволяє здійснити упорядкування системи основних термінів інформаційного права;

розроблено метод побудови та матричного представлення системи класифікації типів суспільних відносин та правовідносин, що створює умови для здійснення системного аналізу і синтезу норм правового регулювання в інформаційній сфері;

запропоновано сукупність техніко-юридичних принципів як окрему складову системи принципів кодифікації інформаційного законодавства, що створює додаткові методологічні умови для реалізації ідеї визнання кодифікаційного акта основним джерелом права в інформаційній сфері;

сформовано рекомендації з удосконалення національного законодавства у сфері ліцензування діяльності телерадіоорганізацій та операторів телекомунікацій, правових основ регулювання діяльності засобів масової інформації та використання радіочастотного ресурсу, що створює методологічну базу здійснення його гармонізації із актами міжнародного права та європейського законодавства;

обґрунтовано введення нової правової категорії майнового права – «радіочастотне майнове право», що дозволяє створити правове підґрунтя для формування в Україні вторинного ринку розподілення радіочастотного ресурсу з метою підвищення ефективності його використання;

удосконалено:

модель інформаційної сфери, а саме запропоновано та обґрунтовано наявність наступних таких її складових як інформація та інформаційні ресурси, інформаційна інфраструктура, суб'єкти, що здійснюють оборот

інформації та забезпечують цей оборот, суспільних відносин, які при цьому виникають, системи її правового забезпечення, а також інституційної системи державного управління та регулювання цією сферою, а також модель інформаційної інфраструктури, що створило умови для залучення до об'єкту наукового дослідження суспільні відносини, які пов'язані не тільки з оборотом інформації, але і ті, що забезпечують цей оборот;

визначення терміну «інформація», що дозволило розширити можливі межі правового регулювання відповідно до вимог практики;

уявлення про особливості інформації та інформаційних процесів як об'єктів суспільних відносин в інформаційній сфері з розширенням переліку їхніх властивостей, що надає змогу врахувати їх вплив на зміст та характер правового регулювання;

плюралістичний підхід щодо об'єкту правовідносин в інформаційній сфері як множинного в частині визначення як його складових – блага, послуги та роботи, результату поведінки і дії, що створило методологічні засади для обґрунтування запропонованого складу об'єкта інформаційних та інформаційно-інфраструктурних правовідносин та надання його розгорнутої характеристики;

методологічний підхід щодо класифікації інститутів інформаційного права, який дозволяє сформувати систему інститутів, що відповідає складовим предмету правового регулювання в інформаційній сфері;

методологічні засади врахування положень інформаційної безпеки при формуванні специфічних принципів інформаційного права, а також інших теоретичних та практичних положень інформаційного права;

систему основних термінів інформаційного права на основі єдиного логіко-семантичного та логіко-правового підходу, що дозволяє вважати їх як базові при використанні в інших галузях права;

перелік логічно пов'язаних та змістовно обґрунтованих етапів процесу кодифікації інформаційного законодавства, що дозволяє провести її максимально відповідно до сучасних вимог правового забезпечення інформаційної сфери;

систему основних принципів діяльності ЗМІ, що має створювати методологічне підґрунтя у процесі вдосконалення інформаційного законодавства;

визначення предмета правового регулювання та об'єкта правовідносин, що пов'язані з використанням мережі інтернет та інтернет-технологій, а також визначення напрямів удосконалення законодавства щодо регулювання використання електронних документів і електронного цифрового підпису;

отримали подальшого розвитку:

положення щодо еволюції інформаційно-правових досліджень та визнання

інформаційного права як теоретичного підґрунтя правового забезпечення інформаційної сфери;

перелік та зміст основних проблем правового забезпечення інформаційної сфери;

розуміння комплексного характеру методу інформаційного права, яке базується на результатах дослідження діалектичного процесу появи та розвитку нових галузей права, що надає методологічне підґрунтя для аналізу особливостей правових механізмів регулювання суспільних відносин в інформаційній сфері;

доктринальна ідея щодо зміни змісту критерію визначення окремої галузі права за рахунок додавання до класичних вимог наявності власного предмету та методу правового регулювання додаткових складових таких як наявність специфічних принципів та інститутів, а також власної термінологічної системи;

теоретичне обґрунтування щодо визнання наявності у інформаційного права власного предмету правового регулювання, комплексного набору методів правого впливу, специфічних принципів та інститутів, а також власної термінологічної системи, що дозволяє визнати інформаційне право окремою галуззю права;

модель кодифікаційного акта інформаційного законодавства, яку запропоновано розглядати як сукупність Інформаційного кодексу та спеціальних законів, що відповідають базовим інститутам інформаційного права, а також пропозиції щодо проекту Інформаційного кодексу (перша частина);

напрями та визначення змісту гармонізації національного інформаційного законодавства до актів міжнародного права та Європейського Союзу;

правова модель класифікації процесу ліцензування діяльності в інформаційній сфері;

методологічне обґрунтування щодо відсутності необхідності в зміні доктрини цивільного права шляхом уведення нових правових категорій – «електронний договір (правочин)» та «електронна торгівля».

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що сформульовані теоретичні висновки і практичні пропозиції були використані та впроваджені:

– у *правотворчій діяльності*: під час розробки законів України «Про Національну програму інформатизації» (1998 р.), «Про Концепцію Національної програми інформатизації» (1998 р.), «Про електронний цифровий підпис» (2003 р.), «Про електронні документи та електронний документообіг» (2003 р.), «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» (2005 р.), «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» (2007 р.), «Про

захист персональних даних» (2010 р.), Постанови Верховної Ради України «Про рекомендації парламентських слухань з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні» (2005 р.) (*довідка Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти № 04-22/16-1029 від 07.11.2012 р.*), а також модельного Інформаційного кодексу для держав – членів СНД (частина перша) (прийнятий Міжпарламентською асамблеєю СНГ у 2008 р.) (*довідка Секретаріату Ради Міжпарламентської Асамблеї держав – учасників Співдружності Незалежних Держав № 134/14 від 15.01.2013 р.*);

– у *правозастосовній практиці*: у процесі нормативно-правового забезпечення функціональних повноважень у Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України (*довідки Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації № 25-д від 06.05.2014 р., Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України № 01/02/02-1783 від 25.05.2014 р.*);

– у *науково-дослідній діяльності*: під час виконання НДР за темами: «Теоретико-правові основи формування та розвитку інформаційного суспільства», «Методологія кодифікації інформаційного законодавства» та «Проблеми юридичної відповідальності за правопорушення в інформаційній сфері в умовах формування інформаційного суспільства» (*акт впровадження від 28.10.2014 р., наданий Науково-дослідним інститутом інформатики і права НАПрН України*);

– в *освітній діяльності*: (довідка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» № 97/201ДНіІ від 10.10.2014 р.).

Апробація результатів дисертації. Теоретичні положення та практичні висновки дисертаційної роботи були оприлюднені на міжнародних та національних наукових і науково-практичних конференціях, круглих столах і семінарах, основні з яких: міжнародний конгрес «Інформаційне суспільство в Україні – стан, проблеми, перспективи» (м. Київ, 25–27 вересня 2000 р.); парламентські слухання з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні (м. Київ, 21 вересня 2005 р.); слухання у Верховній Раді України «Ефективність застосування законодавства України у сфері авторського права і суміжних прав» (м. Київ, 3 вересня 2008 р.); міжрегіональний форум Міжнародного союзу електрозв'язку «Актуальні питання регулювання у сфері телекомунікацій та користування радіочастотним ресурсом для країн СНД і Європи» (м. Київ, 11–13 вересня 2012 р.); регіональний форум Міжнародного союзу електрозв'язку «Подолання розриву в стандартизації» (м. Ташкент, Узбекистан, 2 квітня 2012 р.); 21-ша Міжнародна КОДАТА конференція «Наукова інформація для суспільства – від сьогодення в майбутнє» (Київ, Україна, 5–8 жовтня, 2008 р.); II міжнародний форум «Проблеми розвитку інформаційного суспільства» (м. Київ, 12–15 жовтня 2010 р.); міжнародна

науково-практична конференція «Інформаційні технології і право» (м. Мінськ, Республіка Білорусь, 25 листопада 2010 р.); міжнародна науково-практична конференція «Моральні основи права» (м. Івано-Франківськ, 16 грудня 2010 р.); міжнародна науково-практична конференція «Інформаційне суспільство і держава: проблеми взаємодії на сучасному етапі» (м. Харків, 26 жовтня 2012 р.); міжнародна науково-практична конференція, присвячена 20-річчю Національної академії правових наук України та обговоренню п'ятитомної монографії «Правова доктрина України» (м. Харків, 20–21 листопада 2013 р.); п'ятий український форум з управління Інтернетом (м. Київ, 3 жовтня 2014 р.), круглий стіл «Теорія і практика розвитку інформаційного права України» (м. Київ, 5 вересня 2011 р.); круглий стіл «Інформаційне суспільство: право, інновації та бізнес» (м. Київ, 28 лютого 2012 р.); круглий стіл «Концептуальні засади кодифікації інформаційного законодавства України» (м. Київ, 18 квітня 2012 р.); круглий стіл «Філософські та суспільно-правові проблеми становлення і розвитку інформаційного суспільства» (м. Київ, 20 березня 2013 р.).

Публікації. Основні положення, результати і висновки дослідження викладені в чотирьох одноосібних монографіях, 50 публікаціях в наукових журналах та інших виданнях, збірниках наукових праць, матеріалах конференцій, семінарів і круглих столів, 21 з яких опубліковано у фахових виданнях у галузі юридичних наук, перелік яких затверджено ДАК МОН України, а також у шести наукових виданнях інших держав.

Структура дисертації. Структура дисертації обумовлена метою, предметом та завданнями дослідження, а також специфікою проблем, що стали об'єктом дослідження. Дисертація складається з вступу, чотирьох розділів (поділених на 17 підрозділів), висновків, списку використаних джерел (668 найменувань) та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 479 сторінок, з них основного тексту 350 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У Вступі обґрунтовуються актуальність обраної теми дослідження та ступінь її наукової розробки, висвітлюється зв'язок роботи з науковими та державними програмами, планами, темами, визначаються мета і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, наукова новизна і практичне значення здобутих результатів, а також наводяться відомості щодо апробації та опублікування результатів дослідження, його структура та обсяг.

Розділ 1. «Інформаційна сфера як об'єкт правового регулювання» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 «Інформаційна сфера та її складові» з'ясовуються зміст та особливості такого явища, як інформаційне суспільство, запропоновано його авторське визначення. Обґрунтовується зв'язок між змістом процесів, що

відбуваються в інформаційній сфері, її правовим забезпеченням і проблемами розвитку інформаційного суспільства.

Вдосконалена модель інформаційної сфери, на основі якої надане авторське визначення поняття інформаційної сфери як сукупності інформації та інформаційних ресурсів, інформаційної інфраструктури, суб'єктів, що здійснюють оборот інформації, тобто її створення, поширення (передавання), зберігання, використання та знищення, та забезпечують цей оборот, суспільних відносин, які при цьому виникають, системи її правового забезпечення, а також інституційної системи державного управління та регулювання цієї сферою. Особливу увагу приділено важливій ролі правового забезпечення інформаційної сфери як комплексного явища, що має на меті забезпечення ефективного правового регулювання суспільних відносин, які пов'язані з оборотом інформації та забезпеченням цього обороту.

Пропонується виділяти певні складові правового забезпечення інформаційної сфери: інформаційне право, інформаційне законодавство, нормотворення, правозастосування, правоохоронна, підготовка кадрів тощо, але в рамках дослідження основна увага буде приділена двом складовим – інформаційному праву та інформаційному законодавству.

Вивчені додаткові особливості інформації та інформаційних процесів в інформаційній сфері, які своєю чергою обумовлюють особливості правового регулювання відповідних суспільних відносин.

Встановлено наявність різних визначень дефініції «інформація», що мають певні недоліки, іноді суттєвих, тому запропоновано вдосконалене її визначення.

У підрозділі 1.2 «Інформаційна інфраструктура як складова інформаційної сфери» надано опис та запропоновано вдосконалену модель інформаційної інфраструктури як сукупності систем: виробництва інформації та інформаційних послуг; поширення інформації та інформаційних продуктів; виробництва засобів створення інформації та інформаційних технологій; накопичення та зберігання інформації; сервісного обслуговування інформаційних засобів і технологій; підготовки кадрів; забезпечення інформаційної безпеки.

Вперше обґрунтовано виділення нового класу суспільних відносин, які притаманні саме діяльності суб'єктів інформаційної інфраструктури та які мають особливості в правовому регулюванні через участь у процесі забезпечення обороту інформації.

Зазначені суспільні відносини запропоновано визначати як «інформаційно-інфраструктурні відносини». Наведено стислий перелік та опис деяких множин зазначених відносин.

У підрозділі 1.3. «Правовідносини в інформаційній сфері: зміст, об'єкти і суб'єкти» досліджена досить дискусійна тема інформаційного права.

Особливу увагу приділено вивченню питання змісту правовідносин в інформаційній сфері. Надано авторське визначення правовідносин в інформаційній сфері як інформаційних та інформаційно-інфраструктурних суспільних відносин, що регулюються нормами інформаційного права і виникають у процесі обороту інформації, тобто в процесі її створення, поширення (передачі), зберігання, використання та знищення (утилізації), а також у процесі забезпечення обороту інформації між суб'єктами, які мають суб'єктивні права та юридичні обов'язки, що реалізуються методами правого регулювання приватного і публічного права.

Показано, що інформаційні правовідносини мають місце не тільки в інформаційній сфері, а й в усіх інших предметних сферах, зокрема таких як фінансова, економічна, управління державою, охорони здоров'я тощо. Але всі вони при цьому регулюються нормами інформаційного права.

Доводиться обґрунтування вибору плюралістичного підходу під час визначення об'єкта правовідносин в інформаційному праві як такого, що найбільш раціонально відповідає сучасному уявленню змісту інформаційних процесів та правового регулювання в інформаційній сфері. Надано авторське визначення об'єкту правовідносин в інформаційній сфері.

Зроблено уточнення суб'єкта інформаційних правовідносин, зокрема запропоновано вважати як суб'єкти - іноземні фізичні та юридичні особи, міжнародні організації та іноземні держави. З урахуванням глобалізації інформаційних процесів до складових суб'єкта інформаційних правовідносин додані іноземні фізичні та юридичні особи, а також – міжнародні організації та іноземні держави.

У підрозділі 1.4. «Гене́за досліджень проблематики правового забезпечення інформаційної сфери» було проаналізовано розвиток правових досліджень в інформаційній сфері в історичному і змістовному аспектах. Показана еволюція правової кібернетики, комп'ютерного права, правової інформатики та інформаційного права. Підтримана позиція багатьох вчених щодо визначення як теоретичного підґрунтя правового забезпечення в інформаційній сфері саме інформаційного права.

Приділена увага питанням генези досліджень правових особливостей інформації та інформаційних процесів, інформаційних правовідносин, предмета та методу правового регулювання в інформаційній сфері, принципів, інститутів та термінологічної системи інформаційного права, досліджень його статусу як окремої галузі права, а також досліджень теоретико-методологічних засад кодифікації інформаційного законодавства.

На основі здобутих результатів дослідження уточнено сукупність і зміст основних теоретико-методологічних проблем та завдань розвитку правового забезпечення інформаційної сфери. За результатами аналізу актів

інформаційного законодавства сформульовано основні напрями його вдосконалення.

Розділ 2. «Проблеми розвитку теорії інформаційного права» складається з шести підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Теоретико-правові основи визначення предмета інформаційного права» встановлено, що більшість наявних визначень предмета інформаційного права не охоплюють суспільні відносини, які притаманні діяльності суб'єктів інформаційної інфраструктури. В інтересах дослідження уточнено поняття інформаційних відносин як суспільних відносин, що мають місце в процесі обороту інформації, тобто в процесі створення, поширення, використання, зберігання та знищення (утилізації) інформації, що складає етапи життєвого циклу інформації та повністю вичерпують можливі дії з інформацією. Показано, що інші можливі або відомі назви операцій з інформацією, за суттю, є або складовими частинами вже названих етапів, або їх синонімами.

Детально описано новий клас суспільних відносин – інформаційно-інфраструктурні відносини та запропоновано теоретико-правовий підхід до багаторівневої класифікації інформаційно-інфраструктурних відносин, який в подальшому буде використано у процесі розгляду проблем інформаційного права.

На основі досліджень запропонованих моделей інформаційної сфери та інформаційної інфраструктури, вперше надано визначення предмета інформаційного права як сукупності суспільних відносин, що пов'язані з оборотом інформації та його забезпеченням, або іншими словами – як сукупності інформаційних та інформаційно-інфраструктурних відносин.

Обґрунтовано, що це уточнене визначення предмета інформаційного права дозволяє вичерпно охопити суспільні відносини, які мають місце в інформаційній сфері, та поновити стійкі методологічні підстави для розвитку теоретичних положень інформаційного права, а також створити сприятливі умови для формування повного і системного інформаційного законодавства. На базі даного визначення предмета пропонується вдосконалене визначення поняття «інформаційне право».

У підрозділі 2.2. «Метод інформаційного права: проблеми визначення» підтверджено актуальність вирішення проблеми визначення методу інформаційного права.

Розкрито діалектичну сутність процесу виникнення методів правового регулювання в галузях права, які тільки-но народжуються. Відзначається, що в будь-якій новій галузі права на її початковій стадії розвитку завжди використовуються вже відомі методи правового регулювання або їхня суперпозиція. І лише на стадіях більш зрілого розвитку в нових галузях права

може формуватись якийсь сучасний метод або специфічна суперпозиція відомих методів правового регулювання з певними особливостями.

Підтримано та додатково розкрито положення стосовно поділу всіх відомих методів правового регулювання, зокрема на такі: загальні, що використовуються в переважній більшості галузей права; окремі, що використовуються в частині галузей права; індивідуальні (специфічні), які або сукупність яких використовуються тільки в конкретній галузі права. При цьому поєднання різних методів правового впливу, питома вага кожного з них в інформаційному праві є особливою, що власне і становить специфіку методу правового регулювання суспільних відносин в інформаційній сфері.

Обґрунтовано визначення методу інформаційного права як сукупності методів правового регулювання, що є переважними та/або специфічними в інформаційній сфері. Тим самим розвинуто положення щодо комплексного характеру методу інформаційного права. Дано стисло характеристику застосування методів правового регулювання в інформаційному праві.

У підрозділі 2.3. *«Методологічні засади формування системи принципів інформаційного права»* розглянуто одну з ключових проблем будь-якої галузі права – формування принципів права тому, що вони відображають сутність права як специфічного регулятора соціальних відносин, визначають природу як системи права в цілому, так і будь-якої галузі права. З урахуванням значної ролі загальносуспільних цінностей та змісту правосвідомості у формуванні системи принципів запропоновано вдосконалене визначення поняття «принципи інформаційного права».

Підтримано та додатково обґрунтовано теоретичну позицію щодо уявлення системи принципів інформаційного права як сукупності трьох груп: загальносоціальних, міжгалузевих та специфічних принципів.

З урахуванням того, що принципи права повинні відображати закономірності розвитку тієї чи іншої сфери, розглядаються положення інформаційної безпеки як атрибутивного фактора для процесів, що відбуваються в інформаційній сфері. Показано методологічне значення наданого визначення терміна «інформаційна безпека», яке знайшло законодавче закріплення, для подальшого розвитку теорії інформаційного права, зокрема і в частині формування його принципів.

На підставі запропонованих ідей сформовано шістнадцять специфічних принципів інформаційного права. Ця сукупність не є вичерпною, але є достатньою для формування інформаційного права на сучасному етапі.

У підрозділі 2.4. *«Термінологічна система інформаційного права та шляхи її розвитку»* в результаті досліджень наукових робіт та інформаційного законодавства визначено такі недоліки: не встановлені закономірності формування термінологічної системи; створений понятійний апарат не став предметом системного логіко-правового та логіко-семантичного аналізу;

нормативне тлумачення термінів інформаційного права практично відсутнє або суперечливе.

У сучасних умовах стає цілком очевидним, що в інтересах забезпечення ефективного розвитку інформаційного права та інформаційного законодавства необхідно проведення наукових досліджень проблеми формування термінологічної системи, зокрема, необхідно визначити цілі й принципи формування термінологічно-понятійного апарату, сформулювати основні вимоги до термінологічної системи, провести упорядкування і гармонізацію термінів, сформулювати основні з них і здійснити їх нормативно-правове закріплення. Ця робота повинна базуватися на логіко-правовому аналізі з урахуванням логіко-семантичних особливостей термінів інформаційного права.

На основі проведеного аналізу запропоновано авторське визначення дефініції базових термінів інформаційного права, а саме: «інформаційна діяльність», «інформаційна система», «інформаційний ресурс», «національні інформаційні ресурси», «міжнародні інформаційні ресурси», «відомчі інформаційні ресурси», «масова інформація», «інформаційний продукт», «документ», «електронний документ» тощо.

Доведено, що термінологічна система інформаційного права являє собою власну систему, яка з'явилася завдяки виникненню правового регулювання інформаційних відносин та притаманна саме цій галузі права. Отже, системне упорядкування та гармонізація термінів, пов'язаних з правовим забезпеченням інформаційної сфери, доцільно здійснювати в рамках інформаційного права, але в інтересах усієї системи права, яке має багато окремих норм, що регулюють супутні інформаційні відносини.

У підрозділі 2.5. *«Інститути інформаційного права та їх класифікація»* підтримується думка багатьох вчених про те, що поява правових інститутів викликана об'єктивним існуванням однорідних, відносно відокремлених груп суспільних відносин, які регулюються самостійною та автономною групою правових норм. В інформаційній сфері існує певна множина саме таких однорідних, відносно відокремлених груп суспільних відносин, які регулюються множиною правових норм, що можуть бути об'єднані відповідним інститутом інформаційного права.

Але процес визначення інститутів інформаційного права не завжди ґрунтувався на системному підході, зокрема це стосується як структури системи інститутів інформаційного права, так і змісту кожного з них. Однією з причин є недосконалість методів систематизації інститутів інформаційного права.

За основу для систематизації інститутів інформаційного права пропонується використовувати класифікацію суспільних відносин в інформаційній сфері, як інформаційних відносин, так і інформаційно-

інфраструктурних. Це дозволило комплексно і системно вирішити завдання класифікації інститутів інформаційного права, що створює умови для формування методологічної основи законотворчої і правозастосовної роботи та підвищення ефективності правового забезпечення інформаційної сфери. На основі запропонованого методу класифікації стає можливим створення повної системи інститутів інформаційного права України, один із варіантів якої надається в роботі.

У підрозділі 2.6. «Загальнотеоретичні засади визначення місця та ролі інформаційного права в системі права» зазначається, що за умови сучасного системного уявлення права як сукупності профілюючих, спеціальних і комплексних галузей права необхідно використовувати набагато ширший набір критеріїв, ніж тільки предмет правового регулювання та метод правового впливу.

Тому обґрунтовано розширення кількості критеріїв для визначення відмінності тієї чи іншої галузі права. А в якості таких критеріїв запропоновано наступні: наявність власних предмета правового регулювання та методу правового регулювання або комплексної системи методів правового регулювання, власних специфічної системи правових принципів і правових інститутів, власної термінологічної системи. Показано, що використання саме такого критерію відкриває перспективи своєчасного виділення окремих галузей права, які тільки з'являються в системі права, та зосередження зусиль науковців на вирішенні проблем розвитку такої галузі.

На основі аналізу сучасного стану системи права України доведено, що інформаційне право є окремою комплексною галуззю права, яка має власний предмет правового регулювання, комплексний набір методів правового регулювання, специфічну систему правових принципів та інститутів, а також власну термінологічну систему.

Розділ 3. «Методологічні проблеми систематизації інформаційного законодавства та шляхи їх розв'язання» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1. «Проблеми класифікації норм інформаційного законодавства» простежено взаємозв'язок між недосконалістю системи класифікації норм інформаційного законодавства, зокрема, офіційного Класифікатора галузей законодавства України, та неузгодженістю, суперечливістю нормативно-правових актів, наявністю правових норм, що дублюють одна одну, різночитанням у використанні однакових термінів тощо.

Зроблено висновок щодо необхідності проведення робіт із систематики інформаційного права та інформаційного законодавства. Крім того, обґрунтовано позицію щодо доцільності максимального зближення питань систематики інформаційного права та системи інформаційного законодавства, яке є формою відображення змісту інформаційного права.

Доводиться, що обрання за основу для класифікації норм інформаційного

права певної об'єктивно існуючої однорідної сукупності інформаційних відносин дозволяє врахувати причинно-наслідковий зв'язок між структурою системи суспільних відносин і структурою системи права. Іншими словами, класифікація норм інформаційного права повинна базуватися на відповідній класифікації інформаційних та інформаційно-інфраструктурних відносин.

На базі отриманих результатів ретельного дослідження предметної сфери запропоновано метод побудови та матричного представлення системи класифікації інформаційних та інформаційно-інфраструктурних відносин, яка максимально орієнтована на групування суспільних відносин, що об'єктивно складаються в інформаційній сфері. Отже, запропонована структура системи класифікації інформаційних та інформаційно-інфраструктурних відносин є максимально наближеною до структури системи інформаційного права, яке повинна стати юридично-логічною основою для кодифікації законодавства.

Показано, що використання цього методу дає можливість значною мірою автоматизувати процес аналізу і синтезу правових норм у галузі інформаційного права, значно підвищивши ефективність процесу створення і застосування інформаційного законодавства.

Відзначається, що запропонований метод побудови та матричного представлення системи класифікації суспільних відносин та правовідносин має загальнотеоретичне значення для юридичної науки, оскільки може бути використаний у різних галузях права та служити методологічною базою кодифікації.

У підрозділі 3.2. «Теоретико-правовий аналіз систематизації інформаційного законодавства» показано, що тільки кодифікація містить в собі необхідний потенціал для генерації нового підходу в оновленні правового регулювання в інформаційній сфері, що обумовлено масштабними завданнями розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Розкриті проблеми кодифікації інформаційного законодавства, насамперед проблема теоретико-правового аналізу кодифікації та її змісту. Показано, що основний бажаний вектор розвитку кодифікації інформаційного законодавства – це створення методологічного підґрунтя, моделі як процесу кодифікації, так і кодифікаційного акта, що дозволить з найменшими втратами ефективності розвивати законодавство, одночасно забезпечуючи його системність.

Доводиться, що кодифікація інформаційного законодавства повинна розглядатись як такий вид систематизації, у процесі якої з метою приведення нормативно-правових актів до єдиної юридичної сили, усунення прогалин та дублювання у правовому регулюванні, виключення застарілих і створення нових норм, що відповідають вимогам сучасного і майбутнього суспільного життя, здійснюється докорінне як зовнішнє, так і внутрішнє перероблення

інформаційного законодавства шляхом його заміни на новий кодифікаційний акт.

Підкреслюється, що науково обґрунтована кодифікація інформаційного законодавства може створити системні орієнтири для майбутньої правотворчості щодо правового забезпечення інформаційної сфери в тих її сегментах, які натепер ще не знайшли відповідного розвитку.

У підрозділі 3.3. «Методологічні основи кодифікації українського інформаційного законодавства», підтримуючи висновки щодо необхідності кодифікації інформаційного законодавства звертається увага на наявність декількох пропозицій щодо варіантів проведення кодифікації інформаційного законодавства, що описані в науковій літературі. Але в цілому слід погодитися з думкою більшості вчених про те, що в українській правовій науці поки ще не вирішена ця проблема, оскільки не знайшли достатнього опрацювання питання формування стратегії і принципів кодифікації, методології та особливостей її проведення, остаточно не визначена раціональна структура кодифікованого акта.

Загальна мета кодифікації інформаційного законодавства має загально-соціальні, правові та техніко-юридичні складові, що розкриті в роботі. Показано, що в основу процесу кодифікації інформаційного законодавства повинно бути покладено ряд принципів, які можна об'єднати в такі групи: системні, спеціальні та техніко-юридичні.

Запропоновано підхід до формування спеціальних принципів кодифікації, що полягає у використанні розширеного кола принципів інформаційного права, які відображають його природу та сутність. Крім того, вдосконалено систему техніко-юридичних принципів кодифікації інформаційного законодавства, які дозволяють визначити технологічні, в юридичному сенсі, основи її проведення та побудови кодифікаційного акта, сформулювати певні вимоги до процесу кодифікації.

Процес кодифікації будь-якого законодавства, зокрема й інформаційного, є багатограним і складним, що потребує залучення широкого кола фахівців з різних сегментів знань. Тому з метою забезпечення формалізації процесу кодифікації інформаційного законодавства запропоновано вдосконалений перелік його основних етапів та докладно обґрунтовано їх зміст.

На основі запропонованих ідей та теоретичних узагальнень розроблено модель структури Інформаційного кодексу. Також на основі здобутих в дисертації теоретико-методологічних напрацювань у частині предмета, методу, принципів і термінологічної системи інформаційного права та техніко-юридичних принципів кодифікації розроблено проект Інформаційного кодексу (перша частина).

Розділ 4. «Проблеми та перспективи подальшого вдосконалення законодавства України в інформаційній сфері» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 4.1. «Сучасні правові підходи до ліцензування діяльності в інформаційній сфері в умовах конвергенції інформаційних технологій» на основі досліджень різних організаційно правових моделей доступу на ринки телекомунікацій та ЗМІ констатується, що правовий інститут дозволів і ліцензування діяльності суб'єктів інформаційної сфери є одним з ключових факторів як стимулювання, так і стримування впровадження і використання передових технологій розповсюдження інформації. Описана авторська модель розвитку та класифікації процесу ліцензування в інформаційній сфері.

У результаті проведених досліджень виявлено світові тенденції щодо зменшення впливу державного регулювання, подальшої лібералізації ринків в інформаційній сфері та демократизації інформаційної діяльності, зміцнення конкуренції. Що надає підстави для важливого висновку щодо необхідності відмови від застосування методів правового регулювання, які притаманні галузі адміністративного права, та поступового переходу до методів координації та узгодження, тобто до загального диспозитивного методу.

Встановлені правові особливості ліцензування діяльності у сфері телерадіомовлення з урахуванням процесів конвергенції та "цифровізації" технологій. На основі проведених досліджень розроблено рекомендації щодо удосконалення національного інформаційного законодавства на засадах його гармонізації з європейським законодавством та міжнародним інформаційним правом у сфері ліцензування мовлення.

Проаналізовано тенденції розвитку правових засад регулювання доступу до телекомунікаційних ринків, здійснено відповідний порівняльно-правовий аналіз, результати якого стали підґрунтям для вироблення рекомендації щодо удосконалення національного інформаційного законодавства та гармонізації його з європейським законодавством з метою забезпечення сприятливих правових умов для розвитку телекомунікацій.

У підрозділі 4.2. «Особливості правового регулювання діяльності суб'єктів в інформаційній сфері на прикладі ЗМІ» на основі поглибленого аналізу актів міжнародного права, міжнародних документів та наукових праць у сфері регулювання діяльності ЗМІ зроблено висновок щодо певної відповідності положень національного інформаційного законодавства міжнародним вимогам. Водночас виявлено розбіжності з положеннями міжнародного інформаційного права в деяких принципових позиціях, що пов'язані із забезпеченням прозорості та плюралізму засобів масової інформації, а також із забезпеченням прозорості процесів регулювання їхньої діяльності.

Досліджено основні правові засади регулювання діяльності засобів масової інформації, які відображені в європейському законодавстві та в актах

міжнародного права, на основі здобутих результатів запропоновано та обґрунтовано загальносистемні принципи діяльності ЗМІ в Україні.

Запропоновані загальні рекомендації у сфері регулювання діяльності засобів масової інформації з удосконалення та гармонізації положень національного інформаційного законодавства з європейським законодавством та міжнародним інформаційним правом з урахуванням змісту запропонованих основних принципів їхньої діяльності.

У підрозділі 4.3. «Проблеми правового регулювання використання обмеженого радіочастотного ресурсу суб'єктами інформаційної сфери» зроблено висновок про те, що в останні роки основні зусилля щодо вдосконалення моделі управління і регулювання використання радіочастотного ресурсу спрямовані на вдосконалення економіко-правових механізмів, які максимально орієнтовані на саморегулювання. Обґрунтовано впровадження в практику правового регулювання використання радіочастотного ресурсу нової категорії специфічного майнового права – «радіочастотне майнове право», а також сформульовано визначення цього терміна.

Введення правової категорії «радіочастотне майнове право» може дозволити запровадити ринкові засади використання радіочастотного ресурсу, зокрема, задіяти вторинний ринок радіочастот, що має значний потенціал підвищення ефективності використання радіочастотного ресурсу. При цьому акцентується увага на можливості широкого застосування правових механізмів цивільного права. Наприклад, використовувати негативні позови для усунення шкідливих радіоперешкод або виндикаційні позови щодо суб'єктів, які незаконно випромінюють сигнал на радіочастоті, майнове право випромінювання на якій належить позивачеві.

Обґрунтовано висновок щодо перспективності впровадження гібридної правої моделі управління та регулювання використання радіочастотного ресурсу, яка повинна містити елементи адміністративно-правової, регуляторної та ліберально-ринкової моделей.

З метою підвищення ефективності використання радіочастотного ресурсу, забезпечення гармонізації з європейським законодавством та міжнародним інформаційним правом на основі проведеного порівняльно-правового аналізу розроблено загальні рекомендації щодо вдосконалення положень національного інформаційного законодавства.

У підрозділі 4.4. «Методологічні проблеми правового регулювання в інформаційній сфері за умови використання мережі Інтернет» висловлено твердження про те, що в юридичному контексті джерелом відмінностей змісту підходів до вирішення проблеми правового регулювання суспільних відносин, що пов'язані з використанням інтернет-технологій, є різне розуміння предмета правового регулювання та об'єкта правовідносин. Тому

надане вдосконалене визначення дефініцій термінів «Інтернет (мережа Інтернет)» та «інтернет», яке дозволяє уникнути неоднозначного розуміння предмета правового регулювання та об'єкта правовідносин.

На основі порівняльно-правового аналізу та аналізу національної нормативно-правової бази зроблено висновок про відсутність необхідності у зміні доктрини цивільного права шляхом впровадження нової правової категорії – «електронний договір (правочин)», а також правової категорії «електронна торгівля» як такої, що узагальнює всі випадки використання в процесі торгівлі мережі Інтернет і інтернет-технологій.

Водночас обґрунтовується необхідність удосконалення законодавства, яке регламентує використання електронних документів і цифрового підпису в правовідносинах, максимально гармонізуючи його з європейським законодавством та міжнародним правом, а також необхідність дослідження правових проблем, пов'язаних із невизначеністю місця розташування сторін правовідносин, невизначеністю часу відправлення й отримання інформаційних матеріалів сторонами правовідносин, анонімним характером сторони, що передає інформаційні матеріали (сторони правовідносин), невизначеністю достовірності інформації, отриманої за допомогою електронних комунікацій.

ВИСНОВКИ

Дисертація є однією з перших комплексних науково-дослідних праць, в якій вирішується важлива наукова проблема щодо формування теоретико-методологічних основ правового забезпечення інформаційної сфери України, що полягає у системному викладенні теоретичних та методологічних засад подальшого розвитку інформаційного права, визначенні концептуально-методологічних основ систематизації інформаційного законодавства, формуванні науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення як структури системи інформаційного законодавства, так і змісту окремих його складових.

На підставі проведеного дослідження сформульовано такі головні висновки та запропоновано пропозиції, що мають важливе теоретичне й практичне значення:

1. Розвиток інформаційного суспільства, висока динаміка збільшення кількості суспільних відносин, заснованих на широкому використанні інформації та інформаційних процесів, різке підвищення значущості інформаційних відносин для всіх сфер життєдіяльності людини, суспільства і держави і, як наслідок, лавиноподібне зростання кількості відповідних правовідносин обумовлюють актуальність і необхідність вивчення проблем правового забезпечення інформаційної сфери.

2. Встановлено еволюційний характер процесу розвитку правової кібернетики, комп'ютерного права, правової інформатики та інформаційного права, що дозволило підтримати позицію багатьох науковців щодо визнання теоретичним підґрунтям правового забезпечення інформаційної сфери саме інформаційного права. Водночас відзначається певна незавершеність інформаційно-правових досліджень теоретико-методологічного характеру щодо правового забезпечення інформаційної сфери, що стало основою для формулювання основних проблем як в частині розвитку теорії інформаційного права та кодифікації інформаційного законодавства, так і в частині вдосконалення власне інформаційного законодавства.

3. Запропоноване вдосконалення правової моделі інформаційної сфери базується на наступному: а) авторському розумінні інформаційної сфери як сфери діяльності, що пов'язана не тільки з оборотом інформації, тобто її створенням, поширенням, використанням, збереженням та знищенням, а також із забезпеченням цього обороту; б) інформація та інформаційні ресурси в їх різноманітних видах і формах є основним об'єктом суспільних відносин в інформаційній сфері; в) інформаційна інфраструктура забезпечує оборот інформації; г) суб'єкти, які мають відношення до інформаційної сфери – це всі суб'єкти, до якої б сфери практичного застосування вони б не належали, які здійснюють оборот інформації та забезпечують цей оборот; д) сучасні умови розвитку інформаційної сфери обумовлюють необхідність відповідної інституційної системи державного регулювання та управління; е) інформаційна сфера як важлива та розгалужена сфера соціуму потребує відповідного соціального регулювання, найбільш важливу роль в якому відіграє право, тому необхідною складовою є її правове забезпечення.

При цьому правове забезпечення інформаційної сфери уявляється як комплексне явище, в якому пропонується виділяти певну кількість складових: інформаційне право, інформаційне законодавство, нормотворення, правозастосування, правоохоронна, підготовки кадрів тощо, але в рамках дослідження основна увага буде приділятися двом складовим – інформаційному праву та інформаційному законодавству.

Обґрунтуванню вдосконалення моделі інформаційної інфраструктури сприяли дослідження як змісту інформаційних процесів, так і особливостей інформаційної діяльності в інформаційній сфері, що дозволило отримати висновок про уявлення інформаційної інфраструктури як сукупності певних елементів, які забезпечують можливість здійснення діяльності щодо обороту інформації в будь-яких сферах життєдіяльності соціуму та охоплюють такі інфраструктурні сегменти інформаційної сфери як телебачення, печатні засоби масової інформації, комп'ютерні та інтернет технології, телекомунікації, поштовий зв'язок, бібліотеки та архіви, технологічні складові «електронного» уряду, «електронної» медицини, дистанційного навчання,

«електронної» торгівлі, системи електронного документообігу та цифрового підпису, інформаційної безпеки тощо.

4. Пропонується авторське визначення одного з основних термінів інформаційного права «інформація» як відомостей, представлених в будь-якій формі й вигляді, на будь-яких носіях, про події, явища або факти, які мали, мають або можуть мати місце. Такий підхід дозволяє розглядати в якості об'єкта суспільних відносин будь-яку інформацію незалежно від: а) призначення та предметної сфери, де вона створена; б) організаційної форми її представлення або її виду; в) виду та типу технологій за допомогою яких вона створена та які визначають типи або види її носіїв; г) її оприлюднення чи документування, що значно розширює можливі межі відповідного правового регулювання відповідно до вимог практики.

В результаті поглиблених досліджень виявлено кілька додаткових особливостей інформації: одночасності, ресурсності, відносності, обмеженості.

Запропоновано та обґрунтовано виділення нового класу суспільних відносин – інформаційно-інфраструктурних відносин через те, що вони мають відмінності у правовому регулюванні завдяки участі в процесі забезпечення обороту інформації. Надано авторське визначення інформаційно-інфраструктурних відносин як відносин між суб'єктами в процесі забезпечення обороту інформації, тобто суспільні відносини, що пов'язані із: а) особливостями життєвого циклу існування (функціонування) суб'єктів інформаційної інфраструктури як юридичних осіб; б) наданням інформаційних послуг і виконанням інформаційних робіт у процесі створення, поширення (передавання), зберігання, використання та знищення (утилізації) інформації; в) виробництвом і використанням інформаційних технологій і інформаційних ресурсів, з використанням обмежених ресурсів; г) сервісним обслуговуванням інформаційних засобів і технологій; д) забезпеченням інформаційної безпеки тощо.

Виділення інформаційно-інфраструктурних відносин дозволяє отримати своє логічне місце в теоретичних дослідженнях інформаційного права питанням правого регулювання суспільних відносин, що пов'язані з формуванням, управлінням, регулюванням та функціонуванням інформаційної інфраструктури.

5. На основі аналізу різних наукових поглядів було обрано плюралістичний підхід для визначення об'єкту правовідносин в інформаційній сфері як такий, що дозволяє найбільш адекватно врахувати особливості обороту інформації та забезпечення цього обороту і надає методологічне підґрунтя для врахування різноманіття цих об'єктів. Запропоновано і обґрунтовано авторське визначення об'єкту правовідносин в інформаційній сфері як матеріальні та нематеріальні блага, що представлені у

вигляді: інформаційних продуктів, особистих паперів, документів, особистих нематеріальних благ, послуг і робіт, а також їх результатів, результатів поведінки і дії в процесі обороту інформації або забезпечення цього обороту, та задовольняють потреби і інтереси, як суб'єктів цих правовідносин, що діють в рамках своїх юридичних прав і обов'язків, так і інших суб'єктів.

Зазначене визначення, що пропонує визнати об'єкт правовідносин як множинний об'єкт, відкриває перспективи максимального повного врахування об'єктів інформаційних та інформаційно-інфраструктурних правовідносин, що мають місце в інформаційній сфері.

6. Результати дослідження удосконалених моделей інформаційної сфери та інформаційної інфраструктури дозволили запропонувати доктринальне положення про те, що вся сукупність суспільних відносин, які регулюються нормами інформаційного права, складається як із інформаційних відносин, так із інформаційно-інфраструктурних відносин, що може бути використано як методологічне підґрунтя для визначення предмета інформаційного права.

Надано авторське визначення предмета інформаційного права як сукупності інформаційних відносин та інформаційно-інфраструктурних відносин, які відбуваються в інформаційній сфері, що може мати важливе теоретико-методологічне значення під час визначення методів і принципів правового регулювання в інформаційній сфері, інститутів і термінологічної системи інформаційного права, а також стати підґрунтям для формування повного і системного інформаційного законодавства.

7. Можна констатувати, що в правовій науці поки не сформувався сталої думки щодо визначення методів інформаційного права. Результати аналізу процесу формування методів правового регулювання галузей права, що тільки-но народжуються або знаходяться в стадії розвитку, надали підстави дійти до висновку, що метод правового регулювання інформаційного права діалектично складається із основних методів правового регулювання – диспозитивного та імперативного методів та їх відповідних різновидів – узгодження, рекомендацій, координації, заохочення або наказу, дозволу, зобов'язання і заборони тощо. При цьому застосування зазначених методів правового регулювання в інформаційному праві має особливості в порівнянні з іншими галузями права, наприклад, використання імперативного методу має функціональний характер, а не вертикальної субординації як це притаманно для адміністративно-правових відносин. Пропорції конкретного поєднання різних засобів правового впливу на певні групи інформаційних та інформаційно-інфраструктурних відносин можуть бути різноманітними, що власне і становить специфіку методу регулювання суспільних відносин в інформаційній сфері.

Отримані результати наукового дослідження знайшли відображення в наданому авторському визначенні методу інформаційного права як набору

методів, які є переважними і/або специфічними під час визначення того, якими прийомами, способами, засобами впливає право на суспільні відносини в інформаційній сфері, що підкреслює його комплексний характер.

8. Поділяється думка про те, що принципи права відображають сутність права як специфічного регулятора соціальних відносин, визначають природу права, найбільш загальні закономірності та правила його розвитку. У роботі доведено, що принципи інформаційного права повинні також враховувати положення, які відображають об'єктивні закономірності суспільного життя. Для принципів інформаційного права це насамперед положення щодо розвитку інформаційного суспільства та інформаційної сфери, а також положення інформаційної безпеки як атрибутивної властивості інформаційних процесів та інформаційних систем.

Пропонується розглядати принципи інформаційного права як сукупність принципів, що складається з трьох груп – загальноправових, міжгалузевих і специфічних. Уперше сформульовані шістьнадцять специфічних принципів інформаційного права дозволяють врахувати сучасні ідеї, положення, підходи, які визначають стратегію, напрями і тенденції розвитку інформаційного сфері та інформаційного суспільства, частина з них забезпечує врахування положень інформаційної безпеки.

9. Виходячи із авторської концепції щодо розбудови будь-якої класифікації в інформаційному праві на засадах врахування природного групування суспільних відносин, що об'єктивно складаються в інформаційній сфері, запропоновано вдосконалений методологічний підхід щодо систематизації інститутів інформаційного права. На основі цього підходу пропонується варіант системи основних інститутів інформаційного права, яка може бути використана як методологічна основа у процесі формування структури інформаційного законодавства, зокрема, використана в процесі його кодифікації.

10. Наявність недоліків у термінологічній системі інформаційного права підтверджується результатами проведеного логіко-семантичного та логіко-правового аналізу. Тому запропоновано сформований з єдиних системних позицій варіант сучасного правового розуміння основних термінів інформаційного права, а саме: «інформація», «інформаційні правовідносини», «інформаційна сфера», «інформаційна діяльність», «інформаційна система», «інформаційний ресурс», «масова інформація», «інформаційний продукт», «документ», «електронний документ» і багатьох інших, визначення яких в основному наведено в підрозділі 2.4 дисертаційного дослідження, а також в інших його підрозділах.

Удосконалена система основних термінів дозволить використовувати в інформаційному праві понятійний апарат, що створено на засадах узагальненого методологічного підходу та з високим ступенем відповідності

змісту сучасних процесів, які відбуваються в інформаційній сфері. Зазначене має важливе значення для уніфікації правових підходів щодо регулювання суспільних відносин, пов'язаних з інформацією, в різних галузях права.

Встановлено, що існування деякої сукупності термінів обумовлено завданням правового регулювання саме в інформаційній сфері, тому ця сукупність і створює власну термінологічну систему інформаційного права, що є підставою для використання цих термінів як еталонних в інших галузях права. Системне упорядкування та гармонізацію термінів, пов'язаних з правовим регулюванням інформаційних відносин в будь-яких предметних сферах, доцільно здійснювати в рамках інформаційного права, але в інтересах усієї системи галузей права, які мають багато окремих норм, що регулюють супутні інформаційні відносини.

11. За умови сучасного уявлення системи права як сукупності профілюючих, спеціальних і комплексних галузей права вважається актуальним подальший розвиток доктринальної ідеї про те, що необхідно модернізувати критерій визначення окремої галузі права, тому розроблено авторський варіант такого критерію під яким пропонується розуміти не тільки наявність власного предмета та власного методу правового регулювання, але і можливість наявності комплексної системи методів правового регулювання, наявності специфічних принципів та інститутів, а також власної термінологічної системи.

В умовах динамічної трансформації соціуму та системи права такий підхід дозволить здійснювати системну диференціацію галузей права з урахуванням нагальних суспільних потреб, що, своєю чергою, сприятиме концентрації зусиль щодо розвитку конкретних галузей юридичних знань та обґрунтованому формуванню необхідних для практики нових галузей права.

На основі запропонованого критерію інформаційне право визначається як окрема комплексна галузь права.

12. В умовах наявності розгалуженого інформаційного законодавства, яке створювалось досить хаотично та неузгодженню, піддавалось чисельним не гармонізованим змінам, проблема його систематизації є однією з нагальних. З огляду на важливість системи класифікації для проведення будь-якої систематизації законодавства було запропоновано авторський метод побудови та матричного представлення системи класифікації типів суспільних відносин та правовідносин в інформаційній сфері на основі, який базується на визнання того, що процес формування груп правовідносин відбувається відповідно до процесу формування певних груп суспільних відносин, що об'єктивно складаються в інформаційній сфері.

Метод побудови та матричного представлення системи класифікації інформаційних та інформаційно-інфраструктурних правовідносин надає змогу наочно відобразити систему класифікації та адаптивно її актуалізувати,

оперативно проводити аналіз наявного інформаційного законодавства, на системному рівні визначати проблеми правового регулювання в інформаційній сфері та здійснювати синтез правових норм. Застосування запропонованого методу класифікації виявило необхідність внесення змін в офіційну структуру інформаційного законодавства в державі відповідно до структури сучасного інформаційного права, що може обумовити вдосконалення змісту інформаційного законодавства, а також суттєве зменшення його відставання від сучасних вимог в частині розвитку інформаційної сфери.

Запропонований метод побудови та матричного представлення системи класифікації правовідносин має загальнотеоретичне значення для юридичної науки, оскільки може бути використаний в різних галузях права, а також служити методологічною основою під час проведення кодифікації.

13. Розуміючи кодифікацію інформаційного законодавства як найбільш ефективний механізм якісного його вдосконалення та оновлення, було відзначено недосконалість ідеологічних і методологічних основ кодифікації, незавершеність формування стратегії, принципів кодифікації та незавершеність досліджень особливостей її проведення, відсутність узгодженої раціональної структури кодифікованого акта.

Пропонується визначити мету кодифікації інформаційного законодавства як сукупність загально-соціальних, правових та техніко-юридичних цілей, що дозволяє створити методологічні умови для врахування не лише правових, а й загальних вимог розвитку суспільства та інформаційної сфери, та одночасно сформулювати певні вимоги до процесу кодифікації.

14. Уявлення системи принципів кодифікації як сукупності принципів, що складається з трьох груп: системних, спеціальних і техніко-юридичних, допомагає сформувати умови для створення логічно завершеної методологічної бази кодифікаційного процесу. Сформована пропозиція щодо використання в ролі спеціальних принципів кодифікації інформаційного законодавства принципів інформаційного права дозволяє гармонійно забезпечити діалектичне співвідношення між галуззю права та галуззю законодавства як категорій змісту та форми, що своєю чергою створює можливості наближення інформаційного законодавства до сучасного теоретичного розуміння правового регулювання в інформаційній сфері.

Запропоновані техніко-юридичні принципи кодифікації інформаційного законодавства створюють методологічні умови для реалізації ідеї визнання кодифікаційного акта актом вищої юридичної сили, який має бути зведенням кодифікованих законів та який складається з Інформаційного кодексу і сукупності спеціальних законів, що повинні створювати правове поле відповідно базовим інститутам інформаційного права.

За такою моделлю Інформаційний кодекс буде відігравати роль

постійної стабілізуючої частини інформаційного законодавства, в який потрібно зафіксувати предмет правового регулювання інформаційного права, встановити методи та принципи правового регулювання в інформаційній сфері, сформувати систему основних інститутів і термінів, а також надати детальний опис регулювання основних правовідносин, що притаманні як процесам обороту інформації, так і процесам забезпечення цього обороту.

Реалізація запропонованої моделі кодифікаційного акта дозволяє в умовах розвитку, перманентних змін та вдосконалення зберегти високу стабільність інформаційного законодавства (Інформаційний кодекс) і водночас забезпечити його необхідну варіативність (спеціальні закони).

15. Широко визнано, що кодифікація як у змістовному відношенні, так і в організаційному є вкрай складним процесом, тому запропоноване авторське бачення переліку етапів кодифікації інформаційного законодавства, що охоплює етапи від визначення мети кодифікації до етапу розроблення або вдосконалення спеціальних законів. Крім того, обґрунтовано та визначено зміст кожного етапу кодифікації, що дозволяє забезпечити системну організацію роботи значної кількості фахівців як юристів, так і професіоналів із прикладних сфер всіх сегментів інформаційної сфери.

Наукова та практична цінність запропонованих пропозицій щодо проекту Інформаційного кодексу України (перша частина), які базуються на здобутих в дослідженні результатах доводиться тим, що розроблений на його базі модельний Інформаційний кодекс для держав – членів СНД (частина перша) був прийнятий Міжпарламентською асамблеєю СНГ у 2008 році.

16. Глобалізований характер інформаційних відносин та інформаційних процесів у сучасному світі, особливо тих що базуються на використанні комп'ютерних та телекомунікаційних технологій, обумовлює необхідність гармонізації правового забезпечення інформаційної сфери. Проведений порівняльно-правовий аналіз актів міжнародного права та законодавства Європейського Союзу надав підстави вважати основними напрямками адаптації національного інформаційного законодавства з наступних питань: а) доступу на телекомунікаційний ринок; б) ліцензування телерадіоорганізацій; в) забезпечення прозорості процесів регулювання в інформаційній сфері; г) визначення основних принципів діяльності засобів масової інформації; д) використання обмежених ресурсів, зокрема радіочастотного ресурсу; г) правового регулювання суспільних відносин, що пов'язані з інтернетом.

17. На основі отриманих теоретичних результатів, результатів порівняльно-правового аналізу розроблено рекомендації щодо удосконалення національного інформаційного законодавства в різних сегментах інформаційної сфери, що дозволяє створити умови: а) для врахування в правовому регулюванні особливостей процесів конвергенції, які є панівними

в багатьох сегментах інформаційної сфери; б) для створення правових механізмів забезпечення принципів прозорості та рівності процедур ліцензування; в) для введення принципу загального дозволу для доступу на ринок телекомунікацій, що стимулює його подальшу лібералізацію; г) для створення правових механізмів забезпечення транспарентності, плюралізму, різноманіття та боротьби з концентрацією ЗМІ на засадах гармонізації з європейським законодавством та міжнародним правом.

18. Зважаючи на теоретико-методологічне значення принципів для формування норм правового регулювання на базі порівняльно-правового аналізу розроблено удосконалену систему основних принципів діяльності ЗМІ. Використання зазначених принципів як методологічного підґрунтя дозволило запропонувати загальні рекомендації щодо вдосконалення інформаційного законодавства в частині правових засад регулювання діяльності засобів масової інформації. Таким чином, створюються сприятливі умови для гармонізації національного інформаційного законодавства з міжнародним правом в частині врахування вимог щодо демократичних засад функціонування ЗМІ та створення правових умов для суттєвого підвищення ефективності ЗМІ відповідно до їхньої ролі в соціумі.

19. Уперше запропоновано введення нової правової категорії специфічного майнового права – «радіочастотне майнове право», що має наслідком появу можливості суттєвого підвищення ефективності використання радіочастотного ресурсу за рахунок створення вторинного ринку радіочастот на засадах широкого використання правових механізмів цивільного права, правових механізмів лібералізації використання радіочастотного ресурсу та боротьби з концентрацією радіочастот.

20. Ґрунтуючись на результатах проведених досліджень щодо змісту суспільних відносин та процесів в інформаційній сфері, які пов'язані з інтернетом запропоновано розглядати інтернет як: а) Інтернет (мережа Інтернет) – міжнародна телекомунікаційна мережа загального користування, призначена для передачі інформації; б) інтернет – сукупність мережі Інтернет, інтернет-технологій та множини кінцевих пристроїв, яка може виступати як глобальна система соціальних інформаційних комунікацій або як глобальна система, за допомогою якої здійснюються різноманітні види людської діяльності.

Запропонований підхід до визначення предмету суспільних відносин дозволяє вирішити проблему наявності різних, іноді протилежних, теоретичних підходів до визначення змісту правового регулювання суспільних відносин, що базуються на використанні інтернету, шляхом визначення в якості предмету правового регулювання: а) інформаційно-інфраструктурних відносин, якщо суспільні відносини пов'язані з мережею Інтернет як телекомунікаційною мережею; б) інформаційних відносин, якщо

суспільні відносини пов'язані з інтернетом як системою інформаційних комунікацій або як системою, за допомогою якої здійснюється певні види діяльності.

21. На основі аналізу особливостей інформаційних процесів в процесі волевиявлення сторін договору у письмовій формі за умови використання електронних комунікацій (мережі Інтернет) встановлено, що такий спосіб волевиявлення не змінює правової сутності договору та не потребує змін тих істотних умов договору, які мали б місце в умовах невикористання електронних комунікацій.

Отримані результати досліджень надають змогу дійти висновку щодо відсутності необхідності в зміні доктрини права шляхом запровадження нових правових категорій за допомогою додавання прикметника «електронний», що в більшості випадків не несе ніякого змістовного юридичного навантаження. Наприклад, можна стверджувати про відсутність необхідності в зміні доктрини цивільного права шляхом введення нової правової категорії – «електронний договір», а також щодо відсутності необхідності введення такої правової категорії, як «електронна торгівля».

Натомість потребують подальшого дослідження правові проблеми, що обумовлені використанням інтернет та пов'язані: а) з невизначеністю місця знаходження сторін договору (сторін електронного документообігу); б) невизначеністю часу відправлення та отримання інформаційних матеріалів сторонами таких договорів; в) певним анонімним характером сторони, яка передає інформаційні матеріали (сторони договору); г) невизначеністю відносно достовірності отриманої інформації при укладанні договору за умови використанні мережі Інтернет.

22. Результати вирішення поставленої проблеми та завдань знайшли своє відображення в пропозиціях та рекомендаціях до чисельних законопроектів та інших нормативно-правових актів щодо правого регулювання суспільних відносин в інформаційній сфері, надали підстави щодо введення в науковий обіг декількох наукових положень та правових категорій, визначення напрямів вдосконалення національного інформаційного законодавства на засадах його гармонізації з міжнародним правом та європейським законодавством.

23. Сформульовано перспективи подальших наукових досліджень щодо розвитку правового забезпечення інформаційної сфери. Вони полягають у формулювання пропозицій щодо: подальшого вдосконалення системи інститутів, принципів та термінологічної системи інформаційного права, вивчення особливостей правових механізмів регулювання нових видів суспільних відносин, що з'являються в інформаційній сфері, наприклад, відносин пов'язаних з таким явищем як інтернет речей, розробки нових законодавчих норм, які призначені для регулювання суспільних відносин в

сфері масових комунікацій, державного управління та економіки, в процесі надання адміністративних послуг, послуг освіти та охорони здоров'я, відправлення правосуддя, здійснення демократичних процедур виборів, референдумів тощо за умови використання комп'ютерних та телекомунікаційних технологій.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Монографії :

1. Баранов О. А. Правове забезпечення інформаційної сфери: теорія, методологія і практика : монографія / О. А. Баранов. – Київ : Едельвейс, 2014. – 497 с.
2. Баранов О. А. Інформаційне право України: стан, проблеми, перспективи / О. А. Баранов. – К. : Видавничий дім «СофтПрес», 2005. – 316 с.
3. Баранов А. А. Информационная инфраструктура: проблемы регулирования деятельности / А. А. Баранов. – К. : ТОВ «Видавничий дім Дмитра Бураго», 2012. – 352 с.
4. Баранов А. А. Интернет: объект правоотношений и предмет регулирования : Монография / А. А. Баранов. – К. : Ред. журн. «Право Украины», 2013. – 144 с. – (Науч. сб. «Академічні правові дослідження». Прил. к юрид. журн. «Право Украины»; вып. 30).

Статті у наукових фахових виданнях з юридичних наук:

1. Баранов О. А. Система принципів інформаційного права / О. А. Баранов // Правова інформатика. – 2006. – № 2. – С. 5–15.
2. Баранов О. А. Інститути інформаційного права / О. А. Баранов // Правова інформатика. – 2006. – № 3. – С. 39–45.
3. Баранов О. А. Основи класифікації інформаційного законодавства / О. А. Баранов // Правова інформатика. – 2006 – № 4. – С. 25–32.
4. Баранов О. А. Понятійний апарат інформаційного права / О. А. Баранов // Правова інформатика. – 2007. – № 3. – С. 33–39.
5. Баранов О. А. Методи інформаційного права / О. А. Баранов // Правова інформатика. – 2007. – № 4. – С. 8–12.
6. Баранов О. А. Право власності на інформацію / О. А. Баранов // Правова інформатика. – 2008. – № 1. – С. 15–19.
7. Баранов О. А. Правові проблеми конвергенції в інформаційній сфері / О. А. Баранов // Правова інформатика. – 2009. – № 2. – С. 9–16.
8. Баранов О. А. До проблеми електронних правочинів / О. А. Баранов // Правова інформатика. – 2010. – № 4. – С. 3–8
9. Баранов О. А. Удосконалення правового регулювання мовлення / О. А. Баранов // Інформація і право. – 2011. – № 3. – С. 18–27.

10. Баранов О. А. Методологічний потенціал терміна «інформаційна безпека» / О. А. Баранов // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право : зб. наук. праць. – Київ : ІВЦ «Політехніка», 2011. – № 2. – С. 116–120.

11. Баранов О. А. Правове регулювання доступу на ринок телекомунікацій / О. А. Баранов // Інформація і право. – 2011. – № 2. – С. 32–38.

12. Баранов О. А. Правовий режим оброблення персональних даних державних службовців / О. А. Баранов // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право : зб. наук. праць. – К. : ІВЦ «Політехніка». – 2011. – № 1. – С. 203–207.

13. Баранов О. А. Інтернет і право: об'єкт і предмет регулювання / О. А. Баранов // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право : зб. наук. праць. – Київ : ІВЦ «Політехніка». – 2011. – № 4. – С. 155–162.

14. Баранов О. А. Пріоритетні напрямки розвитку інформаційного права в Україні / О. А. Баранов // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. Вип. 52. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2011. – № 52. – С. 211–217.

15. Баранов О. А. Правовий режим використання радіочастотного ресурсу / О. А. Баранов // Правова інформатика. – 2012. – № 3 (35). – С. 50–59.

16. Баранов О. А. Правове регулювання ЗМІ, що використовують інтернет-технології / О. А. Баранов // Правова інформатика. – 2012. – № 2 (34). – С. 28–36.

17. Баранов О. А. Правові проблеми електронної торгівлі (комерції) / О. А. Баранов // Інформація і право. – 2012. – № 2 (5). – С. 48–56.

18. Баранов О. А. Правові особливості використання документів, переданих за допомогою електронних комунікацій / О. А. Баранов // Правова інформатика. – 2013. – № 1. – С. 3–10.

19. Баранов О. А. Основні принципи кодифікації інформаційного законодавства / О. А. Баранов // Держава і право : зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. Вип. 58. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2012. – № 58. – С. 234–241.

20. Баранов О. А. Об'єкт правовідносин в інформаційному праві / О. А. Баранов // Інформація і право. – 2013. – № 3(9). – С. 58–64.

21. Баранов О. А. Про тлумачення та визначення поняття “кібербезпека” / О. А. Баранов // Правова інформатика. – 2014. – № 2. – С. 54–62.

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав:

1. Баранов А. А. Методология кодификации информационного законодательства / А. А. Баранов // Евразийский юридический журнал. – 2013. – № 4. – С. 107–113.

2. Баранов А. А. Информационная безопасность и информационное право / А. А. Баранов // Информационная безопасность регионов. – 2013. – № 2 (13). – С. 39–44.

3. Баранов А. А. Информационное право как отрасль права / А. А. Баранов // Евразийский юридический журнал. – 2013. – № 8. – С. 123–129.

4. Баранов А. А. Проблемы развития информационного права в контексте развития информационного общества / А. А. Баранов // Право.by. – 2013. – № 5. – С. 115–119.

5. Баранов А. А. Правовые проблемы использования ограниченного радиочастотного ресурса / А. А. Баранов // Евразийский юридический журнал. – 2014. – № 1. – С. 154–160.

6. Баранов А. А. Правовое регулирование отношений, связанных с интернет-технологиями / А. А. Баранов // Юридическая мысль. – 2014. – № 1. – С. 52–62.

Публікації, які додатково відображують результати дисертаційного дослідження :

1. Баранов А. Права человека и защита персональных данных / А. Баранов, В. Брыжко, Ю. Базанов. – К. : Государственный комитет связи и информатизации Украины, 2000 г. – 280 с.

2. Баранов О. А. Електронне урядування в Україні : аналіз та рекомендації. Результати дослідження / О. А. Баранов, І. Б. Жилияев, М. С. Демкова, І. Г. Малюкова. – К. : Поліграф-Плюс, 2007. – 254 с. – Зі змісту : Баранов О. А. Дослідження нормативно-правового забезпечення електронного урядування в Україні / О. А. Баранов, І. Б. Жилияев. – Розд. 3. – С. 33–68.

3. Правова доктрина України : у 5 т. – Харків. : Право, 2013. Т. 2 : Публічно-правова доктрина України / Ю. П. Битяк, Ю. Г. Барабаш, М. П. Кучерявенко та ін.; за заг. ред. Ю. П. Битяка. – 864 с. – Зі змісту : Баранов О. А. Концептуальні основи кодифікації інформаційного законодавства України / О. А. Баранов, В. Г. Пилипчук, В. С. Цимбалюк. Розд. 5. – С. 780–806.

4. Баранов А. А. Информационный суверенитет или информационная безопасность / А. А. Баранов // Национальна безпека і оборона. – 2001. – № 1. – С. 70–76.

5. Баранов О. А. Информационная безопасность / О. А. Баранов // Інформаційне суспільство: Право – Інновації – Бізнес: матеріали другого щорічного круглого столу, 28 лютого 2012 р. // Інформація та безпека. – К. : Академпрес, 2012. – С. 21–23.

6. Баранов А. А. Электронное управление: европейские рекомендации и украинские реалии / А. А. Баранов // Свобода інформації, прозорість,

електронне врядування: погляд громадянського суспільства (аналітичні доповіді, збірка перекладів документів) / за ред. к.ю.н. А. В. Пазюка. – К. : Прайвесі Юкрейн, 2004. – С. 27–30.

7. Баранов О. А. Проект державної програми впровадження цифрового телерадіомовлення в Україні / О. А. Баранов, О. М. Уласенко // Цифрові технології. – 2007. – № 1. – С. 19–36.

8. Баранов О. А. Засади державної інформаційної політики / О. А. Баранов // Інформатизація та відкритість влади як засоби демократизації суспільства: матеріали круглого столу (Київ, 17.12.2002 р.). – К. : Альтерпрес. – 2003. – С. 37–44.

9. Баранов О. А. Проблеми становлення інформаційного права та інформаційного законодавства України / О. А. Баранов, В. М. Брижко // Держава і право: зб. наук. праць. Юридичні і політичні науки. Вип. 54. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2011. – № 54. – С. 174–180.

10. Баранов О. А. Проект Концепції кодифікації інформаційного законодавства України / О. А. Баранов, В. М. Брижко, К. І. Беляков, В. Г. Пилипчук // Інформація і право. – № 1(4). – 2012. – С. 5–14.

Основні результати, положення і висновки дисертації доповідались та обговорювалися на конференціях і зібраннях:

1. Баранов О. А. Теоретико-методологічні основи розвитку інформаційного права / О. А. Баранов // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвячені 20-річчю Нац. акад. правових наук України та обговоренню п'ятитомної монографії «Правова доктрина України», Харків, 20–21 листоп. 2013 р. – Х. : Право, 2013. – 1032 с. – С. 260–263.

2. Баранов О. А. Право і розвиток інформаційного суспільства / О. А. Баранов // Матеріали круглого столу "Філософські та суспільно-правові проблеми становлення і розвитку інформаційного суспільства" (Київ, 20 березня 2013 р.). – Ужгород : ІВА, 2013. – С. 89–93.

3. Баранов О. А. Принципи формування Інформаційного кодексу / О. А. Баранов // Інформаційне суспільство і держава: проблеми взаємодії на сучасному етапі: зб. наук. стат. та тез наук. повід. за матеріалами міжнар. наук.-практ. конф, м. Харків, 26 жовтн. 2012 р. – С. 12–17.

4. Baranov A. A system approach to formation of the information legislation / 21st International CODATA Conference «Scientific Information for Society – from Today to the Future» (Kyiv, Ukraine, October 5–8, 2008 year). – С. 220.

5. Баранов О. А. Законодавчі проблеми розвитку інформаційного суспільства [Електронний ресурс] / О. А. Баранов // Парламентські слухання з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні [Текст]: Матеріали

парламентських слухань у Верховній Раді України 21 вересня 2005 року / упоряд. М. К. Родіонов, І. Б. Жилияєв; голова ред. кол. М. К. Родіонов; Верховна Рада України, Комітет з питань науки і освіти. – К. : Парламентське вид-во, 2006. – С.34–36.

6. Баранов О.А. Проблеми захисту інтелектуальної власності при використанні інтернет-технологій / О.А. Баранов // Інтелектуальна власність у формуванні інноваційної економіки України: проблеми законодавчого забезпечення та державного регулювання / За заг. ред. проф. В.І. Полохала. Автор-упорядник: Г.О. Андрощук. – К: Парламентське вид-во, 2010. – 384 с. – С. 29-30.

7. Баранов О. А. Законодавство інформаційного суспільства [Електронний ресурс] / О. А. Баранов // Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості: матеріали круглого столу (Київ, 14 грудня 2010 р.). – К. : Національний інститут стратегічних досліджень, 2010. С. 39-41.

8. Баранов О.А. Українське інформаційне право на початку ХХІ століття / О. А. Баранов, І. Б. Жилияєв, А. І. Семенченко // Інформатизація та відкритість влади як засоби демократизації суспільства: матеріали «круглого столу». – К. : Альтерпрес, 2003. – С. 88–100.

9. Баранов О. А. Методологічний потенціал терміну «інформаційна безпека» / О.А. Баранов // Моделі колективної безпеки: інформаційний вимірб Збірник матеріалів міжн. кругл. столу (Київ, 27 квітня 2011 р.). – Київ.: НДЦПІ НАПр України. – 2011 – С. 9-15.

10. Баранов О. А. Доступ до офіційної інформації: українські перспективи / О. А. Баранов, І. Б. Жилияєв // Проблеми розвитку інформаційного суспільства, II міжнародний форум, 12–15 жовтня 2010 р., м. Київ, ч. 1 / Асоціація «Інформатіо-Консорціум», УкрІНТЕІ. – К. : УкрІЕНТІ, 2010. – С. 115–120.

11. Баранов О. А. Адміністративні послуги як базовий елемент впровадження електронного урядування / О. А. Баранов // Модернізація державного управління, державної служби і кадрової політики: збірник доповідей щорічних Рішельєвських академічних читань (Одеса, 15–17 вересня 2010 р.). / ред. кол.: Т. В. Мотренко (голов. ред.) [та ін.]. – Одеса: Юридична література, 2010. – С. 79–81.

12. Баранов О. А. Інформаційні права людини і громадянина та їх гарантії / О. А. Баранов, І. Б. Жилияєв // Моральні основи права: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Івано-Франківськ, 16.12.2010 р.). – Надвірна: ЗАТ «Надвірнянська друкарня», 2010. – С. 205–213.

13. Баранов А.А. Преодоление цифрового неравенства - путь к построению информационного общества в Украине / А.А. Баранов // Свобода інформації, прозорість, електронне врядування: погляд громадянського

суспільства (аналітичні доповіді, збірка перекладів документів) / За ред. к.ю.н. А.В. Пазюка. - Київ: МГО "Прайвесі Юкрейн", 2004. – 206 с. – С. 73-90.

АНОТАЦІЯ

Баранов О.А. Теоретико-методологічні основи правового забезпечення інформаційної сфери України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого Міністерства освіти і науки України. – Київ, 2015.

Дисертація є однією з перших комплексних науково-дослідних праць, в якій вирішується важлива наукова проблема щодо формування теоретико-методологічних основ правового забезпечення інформаційної сфери України, що полягає у системному викладенні теоретичних та методологічних засад подальшого розвитку інформаційного права, визначенні концептуально-методологічних основ систематизації інформаційного законодавства, формуванні науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення як структури системи інформаційного законодавства, так і змісту окремих його складових.

Здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано авторське бачення розвитку таких основних положень інформаційного права як визначення його предмету та методу правового регулювання, інститутів та принципів, термінологічної системи, а також обґрунтування визначення інформаційного права як окремої галузі права.

У дисертаційній роботі сформульовано ряд науково обґрунтованих методів, висновків, пропозицій та рекомендацій щодо систематизації інформаційного законодавства та вдосконалення чинного законодавства у сфері телекомунікацій, засобів масової інформації, використання радіочастотного ресурсу, застосування мережі Інтернет та інтернет-технологій.

Ключові слова: інформація, інформаційне суспільство, правове забезпечення, інформаційне право, інформаційна сфера, інформаційна інфраструктура, інформаційні правовідносини, об'єкт правовідносин, метод, принципи права, інститути, кодифікація законодавства, засоби масової інформації, телекомунікації, радіочастотний ресурс, інтернет.

АННОТАЦИЯ

Баранов А. А. Теоретико-методологические основы правового обеспечения информационной сферы Украины. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени доктора юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое

право; информационное право. – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого Министерства образования и науки Украины. – Киев, 2015.

Диссертация является одной из первых комплексных научно-исследовательских работ посвященной решению важной научной проблеме формирования теоретико-методологических основ правового обеспечения информационной сферы Украины в части развития теории информационного права, методологической основы кодификации информационного законодательства, формирования рекомендаций по совершенствованию, как структуры системы информационного законодательства, так и содержания отдельных его составляющих.

Развитие информационного общества, высокая динамика увеличения количества общественных отношений, основанных на широком использовании информации и информационных процессов, резкое повышение значимости информационных отношений для всех сфер жизнедеятельности человека, общества и государства, и, как следствие, лавинообразный рост количества соответствующих правоотношений обуславливают актуальность и необходимость изучения проблем правового обеспечения информационной сферы.

В целях проводимого исследования усовершенствованы модели информационной сферы и информационной инфраструктуры, дана характеристика их основным составляющим, в частности системе правового обеспечения информационной сферы. Уточнены и расширены положения об особенностях информации и информационных процессов, которые, собственно, и приводят к возникновению особенностей в правовом регулировании общественных отношений, связанных как с оборотом информации, так и обеспечением такого оборота.

Дополнительно обоснована позиция в отношении плюралистического подхода при определении объекта правоотношений в информационной сфере, дано определение развернутого понятия этого объекта.

Выделен и описан новый класс общественных отношений – информационно-инфраструктурные отношения, которые имеют особенности в правовом регулировании благодаря участию в процессе обеспечения оборота информации. Тем самым обосновано доктринальное положение о том, что в информационной сфере вся совокупность общественных отношений, которые регулируются нормами информационного права, состоит из двух множеств – информационных отношений и информационно-инфраструктурных отношений.

Анализ генезиса научных исследований правового регулирования в информационной сфере свидетельствует об эволюционном характере процесса появления и развития правовой кибернетики, компьютерного права,

правовой информатики и информационного права, что позволило поддержать позицию многих ученых о признании в качестве теоретической основы правового обеспечения информационной сферы именно информационного права, а также позволило провести уточнение основных проблем этого правового обеспечения.

На основе анализа усовершенствованных моделей информационной сферы и информационной инфраструктуры, выявленного нового класса общественных отношений развиты положения по определению предмета информационного права. На основе анализа особенностей диалектического процесса формирования методов для отраслей права получило дальнейшее обоснование определение метода информационного права, как набора методов, которые являются преобладающими и/или специфическими при определении того, какими приемами, способами, средствами влияет право на общественные отношения в информационной сфере.

Предложена система принципов информационного права, которая отличается наиболее полным учетом современных идей, положений, подходов, определяющих стратегию, направления и тенденции развития информационного сферы. Разработана с единых логико-правовых и логико-семантических позиций система основных терминов информационного права, описаны направления развития терминологической системы. Описан новый вид правоотношений – информационно-инфраструктурных, дана их развернутая характеристика. Обосновано утверждение о том, что информационное право является отдельной комплексной отраслью права, поскольку имеет свой предмет правового регулирования, комплексный набор методов правового воздействия, специфическую систему правовых принципов и институтов, а также уникальную терминологическую систему.

Предложены методы классификации общественных отношений и правоотношений в информационной сфере. Исследованы вопросы кодификации информационного законодательства. Разработано авторское видение основной цели кодификации, предложена система технико-юридических принципов кодификации. Разработаны рекомендации относительно принципов построения и структуры кодификационного акта информационного законодательства, а также проект Информационного кодекса (первая часть).

Разработаны общие рекомендации по совершенствованию национального законодательства с целью его гармонизации с международным правом и европейским законодательством в части лицензирования и регулирования деятельности в сфере телекоммуникаций и СМИ, использования радиочастотного ресурса.

Исследованы вопросы правового регулирования отношений, связанных с использованием сети Интернет и интернет-технологий. Разработаны

рекомендации по совершенствованию законодательства, регламентирующего использование электронных документов и электронной цифровой подписи в гражданских правоотношениях.

Ключевые слова: информация, информационное общество, правовое обеспечение, информационное право, информационная сфера, информационная инфраструктура, информационные правоотношения, объект правоотношения, метод, принципы права, институты, кодификация законодательства, средства массовой информации, телекоммуникации, радиочастотный ресурс, интернет.

SUMMARY

Baranov O. Theoretical and methodological fundamentals of legal provision of informational sphere of Ukraine. – Manuscript.

A thesis for a Scientific Degree of Doctor of Sciences (Law) in speciality 12.00.07 – administrative law and procedure, the financial law, the information law. – National Law University named after Yaroslav the Wise of the Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kiev, 2015.

Thesis is one of the first comprehensive research works, which solved an important scientific problem on the formation of theoretical and methodological foundations of the legal provision of information sphere of Ukraine, consisting in systematic exposition of theoretical and methodological foundations for further development of information law, the definition of conceptual and methodological bases systematize information legislation, formation of scientifically based proposals for improving the structure of a system of information legislation, and the content of its individual components.

The theoretical generalization and the author's vision of the main provisions of information law as the definition of its subject and method of legal regulation, institutions and principles, terminology system, and study the definition of information law as a separate branch of law.

In the thesis formulated a series of scientifically based methods, findings, proposals and recommendations for the systematization of information legislation and improve existing legislation in the field of telecommunications, media, radio frequency resource, the use of the Internet and Internet technologies.

Key words: information, information society, legal provision, information law, information sphere, information infrastructure, information right relationship, object right relationship, methods, principles of law, institutions, codification of legislation, media, telecommunications, radio frequency resource, the Internet.

Відповідальний за випуск
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
Брижко В. М.

Підписано до друку 31.03.2015 р. Формат 60x90/16.
Папір офсетний. Надруковано на ризографі.
Ум. друк. арк. 1,7. Облік.-вид. арк. 1,9.
Тираж 100 прим. Зам. № 14.

Друкарня ТОВ «Видавниче Підприємство «Едельвейс»
Свідоцтво про державну реєстрацію суб'єкта
видавничої діяльності серія ДК № 4249 від 29.12.2011 р.
03170, м. Київ, вул. Зодчих, 74, тел.: (044)361-78-68